

Navazující magisterské programy Učitelství pro střední školy.

KPE/QZNSŠ Pedagogika a psychologie pro učitelství na SŠ.

Čl. 3

Zkouška z předmětu SZZ KPE/QZNSŠ Pedagogika a psychologie pro učitelství na SŠ

(1) Do zkoušky ústí tyto povinné předměty:

KPE/UPSSN Úvod do psychologie SŠ
KPE/ZPGSN Základy pedagogiky – SŠ
KPE/POVSN Psychologie osobnosti a jejího vývoje SŠ
KPE/DISSN Didaktika SŠ
KPE/PDSSN Pedagogická a školní psychologie
KPE/SPSSN Speciální pedagogika
KPE/TVYSN Teorie výchovy
KPE/PPDSN Pedagogicko-psychologická diagnostika

(2) Do zkoušky ústí též povinně volitelné předměty; povinnosti jejich plnění stanovuje platný studijní plán. SZZ ověřuje kompetence studenta, které získal či rozvinul studiem pedagogických a psychologických předmětů určených platným studijním plánem.

(3) Zkouška má ústní formu. Student si ke zkoušce přinese seznam prostudované literatury. Student se na ústní zkoušku připravuje přibližně 30 min. O výsledku zkoušky rozhoduje komise na základě zhodnocení úrovně znalostí z jednotlivých předmětů, schopnosti je integrovat a aplikovat. Student je hodnocen jednou známkou.

(4) Tematické okruhy zkoušky jsou:

Psychologie

- Předmět psychologie:** význam, cíle, základní dělení psychologických disciplín, funkce aplikovaných disciplín, vědecké způsoby vytváření poznání, realizace výzkumů a základní druhy výzkumů v psychologii.
Uveďte 1 konkrétní situaci, kterou řeší pedagogická psychologie.
- Determinace lidské psychiky:** míra dědičnosti psychických dispozic, vlivy zrání, sociálního prostředí, socializace, psychofyziologické vztahy mozku, CNS a psychických funkcí, stavů.
Popište 1 příklad vlivu dědičnosti a prostředí na vybrané psychické funkce u dítěte.
- Učení:** proces učení, asociační zákony, hlavní teorie (Watson, Thorndike, Skinner, Bandura, Wertheimer, Köhler), priming, habituace, senzibilizace, imprinting.
Vyberte 1 situaci ze školního prostředí a aplikujte na ni vybranou teorii učení.
- Emoce:** základní teorie (fyziologické, kognitivní, evoluční), dimenze a druhy emocí (včetně jejich vývoje), emoční inteligence (význam, složky), regulace emocí a vliv na kognitivní funkce.

Na 1 konkrétním příkladu popište učitelovu roli při regulaci emocí žáků a jak se projevuje emoční inteligence u učitele.

5. **Myšlení:** mentální reprezentace, strategie řešení problémů, usuzování a heuristiky při rozhodování, divergentní myšlení, vztah myšlení a řeči, vývoj myšlení (Piaget, Vygotskij).
Uveďte 1 příklad heuristického usuzování u učitele. Na příkladu ze školního prostředí popište přechod mezi fázemi myšlení dle Piageta.
6. **Pozornost a paměť:** pozornost – vývoj, vlastnosti, druhy a poruchy pozornosti, paměť – fáze paměťového procesu, druhy paměti, příčiny zapomínání.
Uveďte 1 příklad, jak pracovat s pozorností žáků. Navrhněte postup, jak žákům pomoci při ukládání informací do paměti.
7. **Motivace:** funkce a vymezení, motiv, potřeba, incentiva, druhy motivů a potřeb, typy konfliktů, základní teorie motivace (např. Maslow, Freud), motivace poznávací, sociální, výkonová (Rotter), flow, zájem, vliv na aspiraci, odměny a tresty.
Najděte 1 příklad neprospívání ve školním prostředí a aplikujte vybrané teorie pro hlubší pochopení situace a navrhněte změnu. Popište, jak pracovat s odměnami a tresty ve škole.
8. **Schopnosti, dovednosti, intelligence:** rozdělení schopností, nadání a talent, vymezení inteligence, druhy a teorie inteligence (např. Spearman, Thurstone, Cattell, Sternberg, Gardner), měření inteligence a jejich kritika.
Uveďte 1 příklad dobré praxe a kritické momenty práce s nadanými dětmi.
9. **Temperament, charakter, morální vývoj:** vymezení a odlišnosti, hlavní teorie temperamentu (např. Jung, Eysenck, Cloninger, Thomas a Chessová, Kagan) a jejich kritické zhodnocení, morální vývoj jedince (Kohlberg a Piaget) a jejich kritické zhodnocení.
Popište 1 příklad, který se týká výchovného ovlivňování temperamentu a charakteru.
10. **Vývoj osobnosti:** etapizace obecně, specifické teoretické koncepce (např. Erikson, Freud, Adler), socializace, vliv prostředí (normy, hodnoty).
Vyberte 1 příklad vývojově daných konfliktů mezi učitelem a žáky na SŠ.
11. **Sebepojetí a vůle:** teorie já, jáství, sebepojetí (např. dle Rogerse), sebehodnocení, sebeúcta, sebereflexe a její význam pro učitele, vůle (např. Kuhl, Heckhausen), druhy vůle, volní vlastnosti.
Uveďte 1 příklad školní neúspěšnosti a analyzujte jej z hlediska poznatků psychologie osobnosti.
12. **Náročné životní situace:** frustrace a reakce na ni, stres (druhy stresu), typy konfliktů, mechanismy zvládání konfliktů, osobnostní komponenty při zvládání stresu (např. self-efficacy, hardiness – nezdolnost, locus of control – způsob zaměření), syndrom vyhoření.
Vyberte 1 příklad stresu ve školním prostředí na straně učitele a žáka a navrhněte možnosti, jak jej konstruktivně zvládat.
13. **Struktura osobnosti:** osobnost jako systém, složky osobnosti, osobnostní rysy (Cattell, Allport, Big Five), teoretické přístupy (např. Freud, Jung, Eysenck).
Uveďte 1 příklad úspěšného zvládání role učitele na SŠ, důležité osobnostní předpoklady a jejich zdůvodnění.
14. **Vývojové zvláštnosti v období dospívání:** sebehodnocení a sebepojetí, vzory, chování ve skupině, vliv okolí, psychické změny, strategie volby povolání, ne/koherence v sociální komunikaci, ve vztazích k sobě a k okolí.
Na 1 příkladu ukažte nejčastější konflikty (intra- i interpersonální) dospívajícího jedince.

15. **Sociální komunikace ve skupině:** druhy, modely, styly komunikace a výuky, chyby v komunikaci, asertivita a její využití, zvláštnosti komunikace mezi dospělým a dospívajícím, vývoj komunikace (resp. obecně sociální interakce) v průběhu ontogenetického vývoje.
Vyberte 1 příklad asertivního chování v konkrétní situaci ze školního prostředí z pozice učitele a žáka.
16. **Atribuce a očekávání:** druhy atribucí, atribuční chyby, vliv očekávání na osobnost, sebenaplňující se proroctví, kauzální atribuce, schematizující typizování žáků, preferenční postoje, rolové chování, naučená bezmocnost a naučený optimismus, paradoxní účinky učitelových motivačních přístupů.
Na 1 příkladu popište možnosti, jak se vyrovnávat s problematikou atribuce v roli učitele.
17. **Záškoláctví, šikana a agresivita** jako vybrané sociálně patologické jevy ve školním prostředí z pohledu psychologie: vymezení, druhy, příčiny vzniku, prevence, psychologický vzhled do reakcí zúčastněných a okolí.
Analyzujte 1 konkrétní situaci na SŠ a navrhněte, jak situaci psychologicky porozumět, možnosti prevence a adekvátního reagování ze strany okolí.
18. **Sociální skupina:** vymezení, dělení, dynamika, fáze vývoje, vztahová struktura, skupinový výkon, normy, klima, role, pracovní týmy, styly výuky, diagnostika skupinových jevů a vztahů, sociální učení.
Aplikujte poznatky o skupinové dynamice na 1 příklad skupinových konfliktů žáků a učitele.
19. **Nejčastější poruchy chování u adolescentů:** vymezení a pohled z hlediska psychologie na dané jevy, druhy, příčiny vzniku, specifika a metodické postupy s ohledem na věk.
Analyzujte 1 konkrétní situaci týkající se poruch(y) chování v adolescenci a navrhněte její řešení.
20. **Psychické obtíže a poruchy ve školním období na SŠ** (zejména neurotické poruchy, poruchy osobnosti, poruchy schizofrenního okruhu, poruchy autistického spektra): vymezení, druhy, příčiny vzniku.
Analyzujte 1 konkrétní situaci a navrhněte možnosti dalšího postupu a adekvátního reagování ze strany okolí.
21. **Morální dilemata ve škole, hodnoty a postoje:** morální otázky učitelské profese, postoje a hodnoty v kontextu školy a výchovně vzdělávacího procesu, žádoucí postoje učitele, postupy pro utváření postojů a hodnot žáků.
Uveďte 1 příklad morálního dilematu v každodenní praxi učitele a rozved'te úvahy, jak se zachovat a zdůvodnit postoje učitele.

Literatura:

Obecná psychologie

Anastazi, A.: Putz-Osterloh, W.: Differentielle Psychologie. Band 2., Unterschiede im Verhalten von Individuen und Gruppen. Beltz: Studienbuch 1976.

Aronson, E.: Wiczkowska-Nejtardt, Grazyna. Warszawa: Jacek Santorski & Co 2001.

Atkinson, R.L. a kolektiv: Psychologie. Praha, Victoria Publishing 1995, 1997, 2002.

- Boroš, J., Ondráčková, E., Živčicová, E.: Psychológia. Bratislava, Iris 1999.
- Cummins, Denise D.: Záhady experimentální psychologie: co psychologové zjistili o myšlení, citech a chování člověka. Praha, Portál 1998.
- Helus, Z.: Psychologie. Praha, Fortuna 1995.
- Hill, G.: Moderní psychologie. Praha, Portál 2004.
- Holas, E.: Úvod do obecné psychologie. Praha, SPN 1972.
- Holeček, V., Miňhová, J., Prunner, P.: Psychologie pro právníky. Dobrá Voda, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2003.
- Janoušek, J., Hoskovec, J., Štikar, J.: Psychologický výkladový atlas. Praha, UK 1993.
- Jiránek, F., Souček, J.: Úvod do obecné psychologie. Praha, SPN 1969.
- Kagan, J.: Three seductive ideas. London: Harvard University Press 1999.
- Kassin, S.: Psychologie. Brno, Computer Press 2007.
- Kern, Z. a kol.: Přehled psychologie. Praha, Portál 1999.
- Košč, M.: Základy psychologie.. Bratislava, Slov. Ped. Nakladatelstvo 2001.
- Lukaszewski, W., Świtajska, A.: Wielkie Pytania psychologii. Gdańsk, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne 2003.
- Matějček, Z.: Počátky našeho duševního života. Praha, Panorama 1986.
- Nakonečný, M.: Základy psychologie. Praha, Academia 1998 .
- Nakonečný, M.: Obecná psychologie (syllabus přednášek). Č.B., JU TF 2006.
- Nakonečný, M.: Encyklopedie obecné psychologie. Praha, Academia 1997.
- Nakonečný, M.: Úvod do psychologie. Praha, Academia 2003.
- Nakonečný, M.: Psychologie téměř pro každého. Praha, Academia 2004.
- Nakonečný, M. : Psychologie téměř pro každého. Praha, Academia 2004.
- Petrová, A., Plevová, I.: Kapitoly z obecné psychologie. Díl I., Olomouc, Univ. Palackého 2004.
- Plevová, I.: Kapitoly z obecné psychologie. Díl II. Olomouc, Univ. Palackého 2004.
- Plevová, I.: Kapitoly z obecné psychologie.

Plháčková, M : Učebnice obecné psychologie. Praha, Academia 2004, 2005.

Říčan, P: Psychologie /příručka pro studenty/.Praha, Portál 2005.

Stuchlíková, I.: Základy psychologie emocí. Praha, Portál 2002

Vacínová, M.: Psychologie a společenská výchova. Pro střední odborné školy. Praha, Victoria Publishing 1995.

Vágnerová, M.: Úvod do psychologie. Praha, UK 1997/ upravené vydání 2004.

Vágnerová, M.:Základy psychologie. Praha, Karolinum 2004.

Vývojová psychologie

Vágnerová, M. Vývojová psychologie. Praha: Portál, 2000.

Langmeier, J., Krejčířová. D.Vývojová psychologie. Praha: Grada, 1998.

Piaget, J. Inhelderová, B. Psychologie dítěte. Praha: Portál, 1997.

Erikson, E. Životní cyklus dokončený a rozšířený. Praha, 2007.

Sheehyová, G. Průvodce dospělostí. Praha: Portál, 2001.

Macek, P. Adolescence, Praha: Portál, 2002.

Kenneth West, G. Dobrodružství psychického vývoje, Praha: Portál,2002.

Allen, K.E. , Marotz, L.R. Přehled vývoje dítěte, Praha: Portál, 2001.

Pouthas, V., Jouen, F. Psychologie novorozence, Praha: Grada, 2001

Psychologie osobnosti

Hall, C.S., Lindzey, G., Loehlin, J.C., Manosevitz, M. Úvod do teorií osobnosti. Bratislava: SPN, 1999.

Smékal, V. Pozvání do psychologie osobnosti. Brno: Barrister & Principal, 2002.

Drapela, V.J. Přehled teorií osobnosti, Praha: Portál,1997.

Nakonečný, M. Psychologie osobnosti, Praha: Academia,1995.

Čačka, O. Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika. Brno: Doplněk, 1998.

Balcar, K. Úvod do studia psychologie osobnosti, Praha: SPN, 1983.

Leman, S. Sourozenecké konstelace. Praha: Portál, 2001.

Pedagogická a sociální psychologie

Čáp, J., Mareš, J.: Psychologie pro učitele. Praha: Portál. 2001.

Fontana, D.: Psychologie ve školní praxi. Praha: Portál. 1997.

Hrabal, V., Man, F., Pavelková, I.: Psychologické otázky motivace ve škole. Praha: SPN. 1989.

Kaplan, P.S.: Educational Psychology for Tomorrow's Teacher. St. Paul. New York. Los Angeles. San Francisco: West Publishing Company. 1990.

Nakonany, M.: Sociální psychologie. Praha: Academia, 1999.

Novotná, L., Hrochová, M., Miňhová, J.: Vývojová psychologie. Plzeň: ZU PF. 2004.

Rost, D.H : (Hrsg.). Handwörterbuch Pädagogische Psychologie. Weinheim: Psychologie Verlag Union. 1998. (upr. 3. vyd. 2006).

Pedagogika

1. **Pedagogika a její základní kategorie.** Předmět pedagogiky, vztah pedagogiky k dalším vědním disciplínám. Struktura pedagogických disciplín. Význam pedagogické teorie pro výchovně vzdělávací praxi.
2. **Podstata výchovy a její úloha pro rozvoj jedince a společnosti.** Výchova a její pojetí, tradiční (tradicionalistické) a reformní (alternativní) koncepce výchovy, výchovná dilemata (Fink), výchovné cíle, intencionální a funkcionální formy výchovy. Vnější a vnitřní determinanty výchovy, výchova - prostředí - socializace. Sebevýchova.
3. **Řešení základních otázek výchovy a vzdělávání v systému a díle J. A. Komenského.** Charakterizujte kontext doby života J. A. Komenského a její specifika. Objasněte pedagogické myšlení Komenského ve vztahu k jeho všennápravným snahám o reformu společnosti. Komenského náhledy na školu, jeho pedagogické principy, výchovný demokratismus a humanismus a hlavní díla. Celkové vyhodnocení jeho přínosu pro pedagogiku.
4. **Otázka svobody a přirozenosti ve výchově v historickém kontextu.** Řešení základních otázek výchovy a vzdělávání v pojetí J. F. Herbarta a J. J. Rousseaua. Vyhodnořte a porovnejte filozofická a pedagogická východiska a diskutujte jejich vztah k současné škole.
5. **Výchova demokratického občana v historicko pedagogickém pohledu.** Jako východisko použijte Komenského myšlenku demokratismu a filozofii vzdělávání J. Deweye. Otázka pragmatismu a humanismu. Přínosy koncepce problémového a

projektového vyučování k rozvoji demokratických hodnot, postojů a kompetencí?
Porovnejte historická pojetí se současnou pedagogickou diskusí o výchově demokratického občana.

6. **Vývoj snah o reformy ve školství v Evropě od konce 19. století.** Základní myšlenky a východiska tzv. reformní pedagogiky. Reformní úsilí v českých školách ve 20. a 30. letech. Problematika diferenciacce a individualizace. Objasněte jejich východiska a funkci.
7. **Teoretická východiska a praktická realizace alternativních přístupů k výuce v pojetí tzv. "klasických alternativ".** Vyjmenujte základní typy těchto škol a vysvětlete jejich hlavní charakteristiky.
8. **Transformace české školy a proměny vzdělávání po roce 2000.** Jaké důsledky pro pojetí učitelského povolání s sebou nese současný trend humanizace školy? Jaká jsou východiska a inspirační zdroje? Problematika formativního a seberealizačního postoje. Jak se humanizační trend projevuje v praxi?
9. **Didaktika, definice, základní pojmy, vztah k oborovým didaktikám.** Předmět didaktiky a její význam. Výukové cíle a jejich taxonomie, výukové metody a jejich klasifikace, klasické, aktivizační a komplexní výukové metody, didaktické principy.
10. **Problematika klasifikace, hodnocení a diagnostiky** žáků na příslušném typu školy. Didaktické testy. Hlavní problémy účelu a prostředků hodnocení, problém interpretace výsledků. Druhy a funkce zkoušek.
11. **Učitelovo pojetí výuky na příslušném stupni školy.** Osobnostní a profesní kompetence. Klíčové dovednosti. (Pojmy: pedagogické znalosti, kompetence, dovednosti, sebereflexe, autodiagnostika učitele). Pedagogická tvořivost učitele, jak jí rozvíjet?
12. **Vztah rodiny a školy v měnící se společnosti.** Rodina a její funkce. Problémy současné rodiny. Možnosti spolupráce školy s rodiči. Jaké možné překážky se zde vyskytují? Zaujměte stanovisko a vysvětlete ho. Jakou roli hrají prestiž a image školy a co tvoří prestiž školy?
13. **Problematika volného času středoškolské mládeže.** Jaký má tato otázka význam pro celkový rozvoj osobnosti? Co ovlivňuje využití volného času u středoškolské mládeže? V jakých oblastech se volný čas výchovně zhodnocuje? Naznačte možné spojitosti mezi způsobem využití volného času a sociálně patologickými jevy.
14. **Škola a socializace.** Jaké funkce naplňuje? Vliv kulturního a sociálního prostředí na školní úspěšnost žáka (vysvětlete pojmy sociální a kulturní kapitál). Jazykové kódy a vybrané problémy ze školní socializace (formální a neformální řád, Hawthornský jev, etiketování a sebesplňující se předpověď, očekávání učitele - Pygmalion efekt).
15. **Projevy sociálně patologických jevů/rizikové chování na ZŠ a SŠ,** Sociální patologie, deviace a rizikové chování, pojetí, sociální norma. Příčiny těchto jevů a možnosti jejich prevence, role škol v této prevenci – Minimální preventivní program. Možnosti intervence – individuální výchovný plán.
16. **Specifické vývojové poruchy učení u studentů SŠ.** Uveďte příčiny, diagnostiku, druhy specifických poruch. Vymezte zásady práce se studentem se SPU, individuální vzdělávací plán. Spolupráce školy a pedagogicko-psychologické poradny či speciálního centra, spolupráce ředitele, učitele a rodičů žáka se SPU. Hodnocení žáka se SPU.
17. **Žáci a studenti s potřebou podpurných opatření:** vymezení speciálních vzdělávacích potřeb, varianty podpurných opatření, plán pedagogické podpory a individuální vzdělávací plán, hodnocení žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Poradenský systém – podpora učitele ze strany speciálně pedagogických center, školní poradenské pracoviště.

18. **Strategie řízení třídy:** autorita učitele, třídní klima, pedagogická komunikace, neintervenující, interaktivní a intervenující principy řízení, kategorie kázeňských postupů u nespolupracujícího a rušivého chování (uveďte názorné příklady).

Literatura:

1. Bendl, S. Školní kázeň. Metody a strategie. Praha : ISV, 2001.
2. Bertrand, Y. Soudobé teorie vzdělávání. Portál, Praha 1998.
3. Cangelosi, J. Strategie řízení třídy. Portál, Praha, 1994.
4. Fenstermacher, G.D., Soltin, J.F. Vyučovací styly učitelů. Portál, Praha, 2008.
5. Fischer, R. Učíme děti myslet a učit se. Portál, Praha, 1997.
6. Gavora, P. Učitel a žáci v komunikaci. Paido, Brno, 2005.
7. Havlík, R. , Halászová, V. Prokop, J. Kapitoly ze sociologie výchovy. PFUK, Praha, 1996.
8. Helus, Z. Dítě v osobnostním pojetí. Praha, Portál 2006.
9. Helus, Z. "Humanizace školy - samozřejmost či rozporuplná výzva?" In Rozvoj národní vzdělanosti a vzdělávání učitelů v evropském kontextu. PF UK, Praha, 2001.
10. Hofbauer, B. Děti, mládež a volný čas. Portál, Praha, 2004.
11. Horák, J., Kratochvíl, M. Stručné dějiny vývoje školy a pedagogického myšlení. Liberec, FP TUL, 2005.
12. Hrdličková, A. Alternativní pedagogické koncepce. PF JU, České Budějovice, 1994.
13. Jedlička, R, Kořa, J. Aktuální problémy výchovy: Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Karolinum, Praha, 1998.
14. Jůva, V. Úvod do pedagogiky. Paido, Brno, 1997.
15. Kotrba, T., Lacina, L. Praktické využití aktivizačních metod ve výuce. Brno: Společnost pro odbornou literaturu, 2007.
16. Kasíková, H. Kooperativní učení a vyučování. Teoretické a praktické problémy. Karolinum, Praha, 2001.
17. Kratochvílová, J. Teorie a praxe projektové výuky. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 2006.
18. Kyriacou, Ch. Klíčové dovednosti učitele. Portál, Praha, 1996.
19. Maňák J., Švec V.: Výukové metody. Paido, Brno, 2003.
20. Mareš, J. Styly učení žáků a studentů. Portál, Praha, 1998.
21. Michálek, J. Topologie výchovy. OYKOYMHENH, Praha, 1995.
22. Michalová, Z. Specifické poruchy učení na 2. stupni ZŠ a na školách středních. 2. vyd. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2004.
23. Pelcová, N. Vzorce lidství. ISV, Praha, 2001.
24. Petty, G. Moderní vyučování. Portál, Praha, 1996.
25. Procházka, M. Sociální pedagogika. Praha: Grada 2012.
26. Prokop, J. "Vztah učitelé - rodiče." In Prokop, J., Školní socializace. FP TUL, Liberec, 2001.
27. Průcha, J. Vzdělávání a školství ve světě. Portál, Praha, 1999.
28. Průcha, J. Alternativní školy a inovace ve vzdělávání. Portál, Praha 2002.
29. Renotíerová, M., Ludvíková, L.: Speciální pedagogika. Olomouc, PF UP, 2003.
30. Singule, F. Současné pedagogické směry a jejich psychologické souvislosti. SPN, Praha, 1992.
31. Skalková, J. Obecná didaktika. GRADA, Praha, 2007.
32. Slavík, J. Hodnocení v současné škole. Portál, Praha, 1999.

33. Somr, M. Nástin dějin filozoficko pedagogického myšlení. PF JU, Č. Budějovice, 1996.
34. Souček, V. Studijní materiály pro Úvod do pedagogiky, 1. ročník studia.
35. Švec, V. Pedagogické znalosti učitele: teorie a praxe. ASPI, Praha, 2005.
36. Václavík, V. Cesta ke svobodné škole. Gaudeamus, Hrad. Král., 1995.
37. Vališová, A., Kasíková, H. Pedagogika pro učitele. Grada, Praha, 2007.
38. Vašutová, J. Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu. Paido, Brno, 2004.
39. Zelinková, O. Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program. Praha: Portál, 2001.